

Jadid

adabiy, ilmiy-ma'rifiy va ijtimoiy haftalik gazeta

ҚАРДОШЛИК

МАДАНИЙ ДИПЛОМАТИЯНИНГ ЁРҚИН МУВАФФАҚИЯТИ

Озарбайжон Республикасининг маданият ва спорт соҳасидаги ташаббуслари, маданий дипломатиясининг муваффақияти халқаро тадбирлар, маданий ҳамкорликлар билан мустаҳкамланган бой тарих ва меросга асосланган. Бу бутун дунёда бирдамлик муносабатлари жозибдорлигини тарғиб этиш ва зиёли қатлам орасида халқлараро дўстликни ривожлантиришга хизмат қилади. Шу маънода ўзбек ва озарбайжон халқларини асрлар мобайнида шаклландирган мустаҳкам қардошлик ва биродарлик ришталари, маданият, тил, дин ва урф-одатларнинг яқинлиги, маънавий қадриятлар чамбарчас боғлаб туради.

Айниқса, 2023 йилнинг 24 ноябрь санасида Ўзбекистон ва Озарбайжон давлат раҳбарларининг расмий учрашувида 2024 йилнинг мамлакатларимиз ўртасидаги кўп қиррали муносабатларни жадал ривожлантириш йили, деб эълон қилинган ҳамкорликнинг янги ўсқларини очиб бериш баробарида, икки қардош миллатнинг бир-бирига яқинлашувига мустаҳкам бир кўприк бўлди. 24–26 январь кунлари мана шу ҳамкорликка янги қадамлар сифатида Боку шаҳрида “Ўзбекистон фани ва маданияти кунлари” ўтказилди ва мамлакатимиздаги таниқли фан, санъат ва адабиёт намояндларининг бир гуруҳи Озарбайжонда бўлиб қайтди. Ташрифнинг илк куни делегациямизни Озарбайжон Миллий Мажлиси Спикери Соҳиба хоним Гафарова қабул қилди.

Жуда гўзал тарзда ташкил этилган “Ўзбекистон фани ва маданияти кунлари” давомида дастурда кўзда тутилган тадбирлар доирасида парламентлараро ҳамда фан соҳасида,

ёзувчилар, рассомлар, газета, журналлар ўртасида ҳамкорликлар ўрнатиш, санъат ва маданият ходимлари билан йигирмадан ошқ икки томонлама учрашувлар ташкил этилди.

Жумладан, Боқунинг энг диққатга сазовор масканларида тўрта катта тадбир уюштирилди. Хайдар Алиев марказида Маданий мерос бўйича 80 жилдлик мажмуа тақдироти, Фузулий номидаги Кўлёмалар Институтида “Маданий меросимиз Озарбайжон музейи ва кутубхоналарида” махсус томини топшириш ва энг ҳаяжонлиси, Президентимиз Шавкат Мирзиёев ташаббуси билан чоп этилган 100 жилдлик “Туркий адабиёт дурдоналари” тўпламининг тақдироти ўтказилди. Боку Давлат университетига Озарбайжон илмий жамоатчилиги

вакиллари билан учрашув бўлиб ўтди. Тадбирларда Ўзбекистон делегацияси билан бирга Озарбайжон Ўзарлар бирлигининг раиси, атоқли ёзувчи Анар Раев, унинг ўринбосари Салим Бабуллаўгли, шоир, ёзувчи, журналистлардан Фахреддин Мейданли, Яшар Қосим, Гуламаил Мурад ва кенг жамоатчилик иштирок этди.

Икки мамлакат ўртасидаги дўстона алоқаларни чуқурлаштиришда “Ўзбекистон маданий мероси жаҳон тўпламида” лойиҳасининг тугатган ўрни ва бу борада самарали фаолият кўрсатаётган озарбайжонлик олимлар ташаббуси билан чоп этилган Бутунжаҳон жамияти номидан ташаккурномаларни топширдик. Шунингдек, Озарбайжон ва Ўзбекистонда бугунги кунда амалда оширилаётган юксак маънавий ва

маданий ислохотлар, улуг ишлар, шунингдек, кундан кунга мустаҳкамланиб бораётган адабий алоқалар ҳақида батафсил маърузалар қилинди.

1100 нафар муаллифни қамраб олган “Туркий адабиёт дурдоналари” адабий тўплами жаҳоншумул бир воқеа бўлди. Ушбу 100 жилдлик асарлар мажмуасини тайёрлашда 200 дан зиёд таржимон қатнашди. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ҳамда Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги томонидан яна элликка яқин адабиётшунос ва матншунос олим, адиб, муҳаррир ва рассомлар нашрга тайёрлаш, чоп этиш ишларига кенг жалб этилди. Мажмуа чин маънода халқаро лойиҳа бўлди, деб айтиш мумкин.

Тақдирот маросимида Ўзбекистонда янги таъсис этилган “Jadid”

Акмал САИДОВ,
Ўзбекистон Республикаси
Олий Мажлиси
Қонунчилик Палатаси
спикерининг биринчи ўринбосари

газетаси ҳақида ҳам сўз борди. Йиғилганларга ушбу газетанинг концепцияси, унинг ўз олдига қўйган вазифалари хусусида Ўзбекистон Халқ шоири, “Jadid” газетаси бош муҳаррири Иқбол Мирзо сўзлаб берди. Йиғилганларни қизиқтирган саволлар бўйича мулоқотлар бўлиб ўтди. Таниқли санъаткорлар Фаррух Зокиров, Рамиз Усмонов, Озода Нурсаидова, Моҳичеҳра Шомуродовларнинг дилтортар кўшиқлари озарбайжон-ўзбек санъатининг ҳамоҳанглигини намойиш этди.

Озарбайжон Миллий кутубхонасига, Фузулий туманидаги Мирзо Улуғбек номи янги мактабга, Озарбайжондаги элчихонамиз кутубхонасига “Туркий адабиёт дурдоналари” мажмуаларини тақдим этдик.

Бундан ташқари, анжуман доирасида турли кўргазмалар ташкил қилинди, адабий алоқалар, кино санъатида, умуман, биргаликдаги маданий ҳамкорлик масалаларида фикр алмашилди. “Нуронийлар” жамиятлари ўртасида, Мақсуд Шайхзода ҳақида бадиий фильм яратиш бўйича эса икки давлатнинг кинематография ташкилотлари билан ҳамда ЎзФА Астрономия институти ва Боку давлат университети ўртасида ҳамкорлик меморандумлари имзоланди. Шунингдек, жадидлар меросини ўрганиш ва бошқа масалаларда Фанлар академияси ҳамда мутасадди ташкилотлар билан ўзаро ҳамкорликка оид ишлар режалаштирилди.

Боқуда ўтган дўстлик кунлари, маънавият анжумани том маънода икки қардош халқнинг ўзаро эҳтиром ва ҳурматига лиммо-лим тарзда яқун топди. Уйлайманки, бу қардошлик тадбири ўзаро муштарак максадларни амалга ошириш, қондошлик ришталарини мустаҳкам боғлашга илҳом ва куч беради.

(Давоми 2-3-саҳифаларда)

ТАДҚИҚ

“НАВОЙНИНГ ОТИНИ ОЛТИН БИЛАН ЁЗАЙЛИК...”

Жадид навоийшунослиги ҳақида

XIX аср охири XX аср бошларида юзага келган жадидлик ҳаракатининг фаол зиёлилари ўзбек мумтоз адабиётига доир турли масалаларига эътибор қаратишди. Хусусан, мумтоз адиблар шахсияти, ижоди, асарларининг топилиши ва улар ижодини мактабларда ўқитишга ҳам бефарқ бўлмадилар. Туркистон жадидлари отаси Маҳмудхўжа Беҳбудий бир неча мақоласида Алишер Навоий номи тилга олади. “Тужжор” газетасининг 1907 йил 10–11-сонларида босилган “Ислоҳи таҳсил” мақоласида мактаб муаллимлари ўз ўқувчиларига анъанавий ўлароқ шарқ адабиёти тарихидаги асарларни, жумладан, Навоий меросини ўқитишларини таъкидлайди. Аммо бола тафаккурига шарқ мумтоз адабиёти оғирлик қилади.

Ҳатто “...бечора мактабдорлардан юзда беша бу китобларни зўра ўқуб фаҳмламоғи” мумкин. Бу масала Беҳбудийга тинчлик бермагани учун ҳам орада яна 1909 йили “Таржимон” газетасининг 14-сониди “Туркистонда мактаб лисони” мақоласини эълон қилади ва Шарқ мумтоз адабиётини тушуниш, тушунтириш, қайси тилда ўқиш ва ўқитиш масалаларига қайта мурожаат этади. Англаш ва фаҳмлаш, ўқилган китоблардан маънавий озуқа олиш – бу масалалар жадид муаллимларини бефарқ қолдирган эмас.

(Давоми 5-саҳифада)

АКС САДО

МУҚАДДАС ЎЧОҚ

“Китоб – илм манбаи”, дейди халқимиз. Қуръони каримда: “Билимдонлар билан нодонлар тенг бўладими?” ояти карима мавжуд. Шунингдек, Имом Исмоил ал-Бухорий “Ал-жомеъ ас-саҳиҳ” мажмуасида шундай ҳадиси шарифни келтиради: “Илм шундай нарсаки, унга бутун умрингни бермагунингча, сенга ўзининг бир қисмини ҳам бермайди”. Шунинг учун ҳам халқимиз азалдан китоб мутолаасига, ҳатто ўзининг қизиқишига яраша уйда кутубхона ташкил қилишга катта эътибор бериб келган. Муслмон оламининг Шероз, Самарқанд, Бухорий шариф, Бағдоди шариф, Тошкент каби шаҳарларида илм аҳлини ҳайратга соладиган бой кутубхоналар бўлган.

2017 йил 12 январда Президент Шавкат Мирзиёевнинг мамлакатимиз маънавий-маърифий ҳаётида, айниқса, изланувчан, иқтидорли ёшлар истиқболда муҳим аҳамият касб этган “Китоб маҳсулотларини чоп этиш ва тарқатиш тизимини ривожлантириш, китоб мутолааси ва китобхонлик маданиятини ошириш ҳамда тарғиб қилиш бўйича комиссия тузиш тўғрисида”ги фармойиши эълон қилинди. Зеро, мунтазам мутолаа ўқув фанлари учун маънавий асос вазифасини бажаради, китобхоннинг фикр доирасини кенгайтиради.

(Давоми 6-саҳифада)

МУТОЛАА

“ҚИСМАТ ШАФҚАТ ҚИЛГАНДА ЭДИ...”

Ёзувчи дўстимиз Хуршид Дўстмуҳаммаднинг “Ёлғиз” деб номланган қиссасини шиғохонда ўқиб чиқдим. Шиғокорлар “Кўп ўқиманг, кўзингиз чарчайди” дейишганди, аммо бу китобда мени муаллиф эмас, унга сўзбоши ёзган Шўҳрат Ризаев чалғитди. Олим дўстимиз менинг шиғохонга отланаётиб, “Ёлғиз”ни портфелимга солиб қўйишимни аввалдан билгандай, сўзбошини нима деб бошлабди денг: “Октябрнинг биринчи шанбаси. Тонг. Ёлғизман. “Ёлғиз”ни ўқияман. Италияда – Ўзбекистон элчихонасининг пастак ёлғизхонасида ўқиб тугатдим қиссани. Уйда, тонг-ла сахарда ёлғизхонам – ишонамда киришган эдим мутолаага, сўнг бафуржа ёлғиз қолиш имконияти топилмади. Қарангки, насиб шу ерда экан”.

Қиссани ўқий бошламан. Фаройиб услуб. Ҳамма ёзувчининг ўзига хос ифода йўли бор, шу жиҳатдан улар бир-бирларидан фарқланиб туради. Хуршид Дўстмуҳаммадга ҳам тааллуқли бу гап. Аммо Шўҳрат Ризаевнинг фикрича, унинг учун “...хар асарда услуб билан бирга ўз ижодий манерасини топиш муҳим”. Тўғри кузатув. Муаллиф бу мақсадга эришиш, кўшиқнинг охиригача пардадан чиқиб кетмаслик – саҳна тили билан айтганда – образда туриш учун, биласизми кимни... Абдулла Қодирийнинг ўзини ёрдамга қақиради, халқона ибора билан айтганда, “солини Жулкунбойнинг узидан чиқаради”.

“Ёлғиз”нинг мазмунини баён қилиш ниятим йўқ. Қиссани ўқиган ўқувчи ҳаммасини тушуниб олади ва ишоним комилки, худди мен каби, мутолаа жараёнида унинг кўнглига ҳам кўп фаройиб фикрлар келади.

(Давоми 6-саҳифада)

БУГУНИНГ СЎЗИ

АБАДИЙ КУРАШ

“Халқ сўзи” газетасида академик домламиз Рустам Худойбергеновнинг мақоласини ўқиб, кўнглимиз тубида турган гаплару дардлар юзга чиққандек бўлди. Бу жасоратли муносабатни “Jadid” газетасида ҳам чоп этиш керак, деган фикрга келдик. Домлани табриклаш ва олдиларидан бирров ўтиш учун кўнғироқ қилдик. Бир йўла газетамизнинг маърифатталаб йўли раво бўлиши учун дуоларини ҳам олдик. Газетхонларимизга илгинганимиз каби мақолалари, фикр-мулоҳазаларини “бегона қилмай” энг аввал “Jadid”га раво кўришларини ярми ҳазил, ярми чин қилиб айтдик. Зеро, бу мақолада тилга олинган масалалар бизни ҳам бефарқ қолдирмаслигига шубҳамиз йўқ, азиз ўқувчи.

(Давоми 2-саҳифада)

Рустам ХОЛМУРОДОВ,
Самарқанд давлат
университети ректори,
Ўзбекистон Республикаси
фан арбоби,
Олий Мажлис Сенати аъзоси

Бу ҳақида Президентимиз Шавкат Мирзиёев томонидан алоҳида қайд этилганидек, Ўзбекистоннинг ҳар бир фарзанди халқимизнинг бирдамлиги, мамлакат ахлитлиги учун курашиб яшашни ўз ҳаётининг маъноси деб билмоғи керак! Биз бир бўлсак — ягона халқимиз, бирлашсак — Ватанмиз!

ТЕРАН ТОМИРЛАР

Миллатнинг уйғониши, юртнинг озодлиги ва тараққий этиши учун ўз жонидан кечган маърифатпарвар аждодларимиз номларини қайта тиклаш, уларнинг асарларини халқимиз, хусусан ёш авлод вакиллари орасида тарғиб этиш бугунги кундаги асосий вазифалар қаторига кирди. Президентимиз ташаббуси билан бу борада сўнгги йилларда қамровли ишлар амалга оширилмоқда.

ҚАДРДОН СИЙМОЛАР ТУРК КИНОИЖОДКОРЛАРИ НИГОҲИДА

Жумладан, 2020 йилда Тошкент шаҳрида “Адиблар хиёбони”нинг барпо этилиши, бу ерда ўзбек адабиётининг 24 нафар забардаст вакилига ёдгорлик ўрнатилиши, уларнинг ҳар бири ҳақида Кинематография агентлиги томонидан ҳужжатли ва бадиий фильмлар суратга олинаётгани ана шу улкан эътибор ва ғамхўрлик исботидир.

(Давоми 7-саҳифада)

Усмон АЗИМ,
Ўзбекистон халқ шоири

Рубоат

1
Пайгамбар илтижо этди:
— Эй, Эгам!
Бу дам бандаларинг кечмиши оғир!
Силламиз қурди қурғоқчиликдан —
Раҳматингни тўқкин! Айт, ёғсин ёмғир!

Қавимга қарагин — бари покдомон!
Танграм, ўтмай қолди аммо кунлари.
Танграм, одаларни қийнади ёмон —
Нонга зор бўлишининг чексиз мунглири!

Дунёда қолмади бир барг яшиллик,
Ердан қад узмади бир поя бугдой.
Нақадар бенажот бу тарз асирлик —
Қору ёмғирининг юборгин, Худой!

Пайгамбар ноласи қолмас бежавоб,
Ваҳий этиб келди фалак тоқидан:
— Эй, расул, чекмагил бунча изтироб,
Қавминг чиқмагандир Оллоҳ роҳидан.

Улар яшамокда ҳалол, беозор —
Малойиклар ўқир бу ҳолга таҳсин!..
Аммо ораңизда бир гуноҳкор бор,
У тавба айласин, тавба айласин!

Силласи қуриган одамлар қатор...
Ваҳийдан бир сўзни этмасдан таҳрир
Пайгамбар айтдиким:
— Бир гуноҳкор бор,
У тавба айлоса, ёгади ёмғир.

Тез тавба айлосин! Ёғар муқаррар!
Раҳмоннинг раъйини айлосин рози!..
Жамоа турибди бош эгиб — музтар,
Аммо бир кимсанинг чикмас овози.

Расул хитоб этди — ўртаниб маълул,
Уч бор нидо қилди, аммо беқорга...
Ортига бурлиб жўнади расул,
Яна роз айтигани парвардигорга.

СИРЛАРУ СЕҲРЛАР ЎРТАДИ МЕНИ

Аммо этиб келди бир зумда булут,
Гулдирак "қарс" этди!" Бошлади ёмғир!
Бир дамда сув оқди ариқлар тўлиб —
Оллоҳнинг қудрати нақадар моҳир!

Бир четда — уст-боши ёмғирда ивиб,
Селсебор йиғлади бир осий банда:
— Айбимни яширдинг, қодир Худойим,
Эл аро бўлмасин, дединг, шарманда!

Уятдан шол бўлди ақлиму таним,
Бир сасга қувватим етмади ҳатто!
Сен кўрдинг эгилган бошимни маним —
Айбимни яширдинг, қодир Худо-ёл!

2
Неча кун тўлғониб, қанча йўл босдим
Рухда — бу ҳадиснинг юксак сеҳридан...
Аллоҳим, тўлғониб шу шеърни ёздим —
Танграмнинг менга ҳам тутган меҳридан!

Баъзан жуда гўзал одамлар иши!
Бешми, олти одам (ёхуд еттига?)
Ёд этиб энг эзгу кузнинг ташвишин,
Ниҳоллар экишар кўча четига.

Уларнинг ҳовлиси эмас, бу — кўча!
Аммо бешми, олти (ёхуд еттига?)
Одам режа билан чамалаб — ўлчаб,
Ниҳоллар экишар кўча четига!

Гарчи хазон фасли авжида бу дам —
Ҳадемай, куз туғаб, кунлар қишлашар...
Аммо бешми-олти (ё етти одам?) —
Баҳор етганидай — гуллаб ишлашар.

Ёмғирдан сўнг

Нақадар тоза ҳаво —
Ёмғирдан сўнг.
Кенгайиб кетган дунё —
Бор тарафи ўнг.

Фалак бўйи анқиган
Фаришта сувга,
Майсалар — бахт шарҳида —
Юзларин ювган.

Гуллар — жаннатдан чиққан! —
Тебранар елда...
Рухда бу дам Сўзлар шаън! —
Кирмоқчи шеърга.

Рухимда тўлғонди хавотир — тенгсиз! —
Гўё менсиз сарсон бир улуг мақсад:
Бир улуг воқеа рўй берар менсиз,
Менсиз чекинмоқда бир эзгу сарҳад.

Дунёга дохиллик чегарасида
Яшашга кўниккан бу руху юрак,
Қариган танмининг теварагида
Ё қафас хатарин пайқади бешак?

Юксалинг парвознинг баракатидан!
Учинг! Сизни дуо айламайман бу дам...
Сиз барпо гар умрим ҳаракатидан...
Менсиз ҳам яшайсиз аммо... Менсиз ҳам!

Ўзгирин

Бева шомол тунда увлади.
Изгиринда тоғу дашт — сағир.
Гоҳ гусса уни қувлади,
Гоҳ гуссани ямлади тақдир.
Шамол чолди — жарга йиқилиб —
Товонида тош қирралари.
Бир-бирига олди тикилиб —
Зич музлади қор зарралари.
Инларига кирди жондорлар,
Изгирининг дамидан қочиб.
Иссиқ ёрда нимадир порлар...
Бўри ухлар — кўзлари очик!
Бир-бирига бош қўйиб чандон,
Думларини босиб бағрига,
Икки тулки олади ором
Ин ичида — зулмат сахнида.
Айиқ қайда? Айиқ ухлаган
Аллақачон — совуқ етган дам.
У афанди — маҳкам қулфлаган
Ўрасини шох-шабба билан.
Изиллаган совуқдан қочиб,
Аллақайга чекинган хатар.
Ана, қуён ухлайди ёлчиб,
Қўрқинч ҳадди бу дам бесаамар.
Унутганча ўсиш заҳматин,
Ўзни тамом йўқотиб, беҳис —
Тандан узмай бори қудратин —
Ер тагида мудрайди илдиз:
Бева шомол тунда увлади.

Изгиринда тоғу дашт — сағир.
Гоҳ гусса уни қувлади,
Гоҳ уввосни ямлади тақдир.
Шу тақдиру гамни оралаб,
Елкасида ҳасрати олам,
Борса келмас жойни қоралаб,
Қайларгадир кетмоқда одам.
Ё раб! Фақат юғулар одам —
Ботин ёшдан юраги ивиб.
Елкасига маҳкам ёпишган
Ташвиш уни бормоқда қувиб...

Ситам дарёси кўнглимни бузиб етмиш, э воҳ, кўзга,
Бу дарёдин демам, кечдим, бу сувлар ўзгадир, ўзга.

Илоҳим, нурларинг жилвасига қай дамки чўлғонсам,
Вужудим ларзага тушгай — шитоби сўзгадир, сўзга.

Мусаввирдек рангу дардлар аро телба талош ўлдим,
Не тасвирилар этиб кўнмиш мато кўнгилга — оқ бўзга.

Қисматим шаклини ошкор этурга етмагай ҳолим.
Сўфий ҳол топмадим, ё раб! Қолибман бедаъво рўзга.

Шеърлар ёзарда маст ўлсам, шиддатим белоён кечгай,
Умидким, етгаймен охир сениндек бир дилафрўзга.

Қор ёғди. Дунё оқ,
Дунё озода.
Дунёни сайр этгим
Келар пиёда.

Чалсам, дунё — наво,
Ҳаво — тиниқ най...
Қаршимдан сен чиқиб
Келадигандай.

Қор ёғди. Дунё оқ,
Дунё озода.
Хотирани кездим —
Дардим зиёда.

Сирлару сеҳрлар
Ўртади мени...
Не қилай? Қорда ҳам
Умрим йўқоғди.

Ўзини кўриши

Бу гул
тун бўйи ухламаган.

Тун бўйи уринган.
Тун бўйи заҳмат тортган.

Оромимни
бир зум бузмаган.

Бир зум ўсишдан
тўхтамаган,
бир зум...

Мана,
гуллаб турибди
тонгда!

Мени хурсанд бўлсин, деб
деразамда гуллаб турибди
бу гул...

— Сиз туфайли йўлларим ёруғ, — деди аёл, —
кўеш чарақлайди уйимда,
рўзгорим зиёга қоришган,
дунём — мунаввар,
кўнглим — ҳаммиша кундуз...

— Сен берган ёруғини йўлларга
тўшаганман, — деди эркак, —
сен берган кўёшни ёққанман уйимизга,
сенинг зиёнга қоришган рўзгоримиз,
мунаввар дунёнг ҳам ўзининг тортиғинг,
кўнглингни
сен берган кундузлар билан ёритганман...

Шу тарзда
сухбат қуришди
нурдан иборат
эркак билан аёл...

Кунлар борар куз томон.
Ҳавода шеър бўйлари.
Жонга ёғар беомон —
Барпинг видео уйлари.

Сукунатнинг навоси.
Вақт ўртаниб чалар най,
Дилда шеърнинг ҳавоси...
Яшаб бўлмас йиғламай.

ЗАМОН ЖАДИДЛАРИ

Бу тadbиркорнинг кутубхонасида ўзбек ва жаҳон адабиётининг энг яхши намуналарини кўрасиз. Чунки унинг ўзи китобхон. Китобхон бўлганда ҳам асарни “ҳидидан ажратади”ган китобхон. Бу ҳақда Фаргонанинг Қурбонқашқар маҳалласида истиқомат қилиб келаётган Араббой Мараҳимовнинг ўзидан эшитинг.

Кутубхона қуриш фикри асли раҳматли отамиздан чиққан. 2000–2004 йиллар эди. Отам ҳаммамизни йиғиб шундай дедилар: “Қишлоғимизда маърифат тарқатадиган масканлар қолмади. Сизлар мана топарман-тутарман бўлиб қолдинглар. Бир бино курсакки, биринчи қавати кутубхона бўлса, иккинчи қаватини болалар савдохонлигини ошириш маркази қилсак. Бунинг моддий фойдасини ўйламай, беғараз маърифат тарқатувчи масканга айлан тирсак. Фақат биров пул тўлаб оғриниб ўқийдиган бўлмасин”.
Олти ака-ука отамиз айтган ташаббусни қўллаб-қувватлаб кенгашидик. Қурилишни бошлаш учун ўша пайтлардаги маҳалла комитетининг раиси Мўминжон Маҳмудов орқали туман раҳбариятидан қарорни олдик. Гузардаги ёнган туфайли аянчли аҳволга келган чойхона, сартарошхона ўрнида қурилишни бошлаб юбордик. У ерни тозалаб, текислаб, биринчи қаватини кўтариб бўлганимизда, ҳар хил миш-мишлар тарқалиб қолди. Шу жойни текинга олиб, ўзлариники қилишпти, маҳаллага тегишли бинодан тижорат қилишди каби бўлмағур гаплар оралади. Отамиз одамлар жой учун норози бўлган бўлса, қўйинглар деганларидан кейин қурган биномизни

ТЎРТИНЧИ КЎПРИК

устини ёпиб, маҳаллага идора қилиб бера қолдик. Лекин отамнинг орзуси мени шундай ақлимни олди. Ўзлар ўтиб кетган бўлсалар ҳам, бу ўй миямдан чиқмади. Бир куни туш қўрдим. Тушимда бир бино ва унинг ичи тўла китоб. Отам китобларга термилиб турибди. Унинг тушимдаги бу қиёфаси бир умр эсимдан чиқмас бўлди. Шу куни тошкентлик дўстлар билан йиғилишганимизда отам орзуси-ю, кўрган тушимни гапириб бердим. Ўзим гапириб, ўзим режа туздим. Дўстларим ҳам бу ишни амалга оширишим кераклигини айтишди.
Эртаси куни ака-укалар йиғилишиб, гапни бир жойга қўйдик. Маслаҳатимиз бўйича, ўзимиз қуриб, маҳаллага топшириб кетган биномиздан иккита хонани сўраб бордим. Қайта таъмирлаб, иккита катта-катта хонани ажратиб олдим. Лекин қийинчилик бошқа

бир ёқдан, қутмаган томондан келди. Энди китобхон болалар кўпчилиги бизни шошириб қўйди. Аслиям мактабнинг яқинлигини ҳисобга олиб шу жойни танлаган эдик. Лекин айнан болалар адабиётига оид китоб топиш масаласи муаммо экан. Аёлим билан икки-уч ойлаб болалар учун китоб излаб сарсон бўлдик. Жуда оғрикли нукта экан болалар адабиёти. У ёққа чопиб-бу ёққа чопиб 3000 та китоб жамладик.
Хуллас, китобларни тердик, безадик. Кутубхонамиз очилишига Фаргонадан таниқли шоира Энаҳон опа, журналист акахонимиз Тохиржон Ҳамроқуллов, тележурналист Соҳибжон Алижонов дўстимиз, Ўзбекистон халқ шоири Анвар Обиджон, шоир Нодир Жонузоқ, қўшиқчи Шуҳрат Дарё келди. Катта тантанаю дабдаба билан очдик. Лекин ич-ичимда бир ташвиш бор эди. Нагадир, шу кутубхонага одам ки-

рармикин, деб ўйлардим. Ишга олган кутубхоначимизга калитни топириб, Тошкентга кетдим. Йигирма кунлар ўтказиб, хабар олиш учун кутубхонага бордим. Не кўз билан кўрайки, кутубхонада бир донаям китоб йўқ. Кутубхоначи қиздан: “Сиз китоб сўраганга ўн бешталаб китоб бевормая-яписизми?”, деб сўрасам, у ҳам қулиб: “Йўқ, биттадан беряпман. Ўзимизнинг кўшни қишлоқлардан ҳам келиб олиб кетишпти. Яна фалон китобни ўқиб топиришса, менга берасиз деб навбат ёздириб қўйишпти”, деб жавоб берди. Кўзимгаям, қулоғимгаям ишонмадим очиги.
Бу менга яна ҳам кучли рағбат берди. Демак, китоб фондиди кўпайтириш керак. Қишлоғимизда китобга чанқоқлар кўп экан. Очигини айтишим керак, ўзим кўп китоб ўқисам ҳам, китобнинг фарқига борсам ҳам шу кутубхонам туфайли кўчага чиқсам бўлди, китоб ҳақида ўйлайдиган бўлиб қолдим. Нима китоб олсам экан, қайси асарни ҳали ўқишмади, қайси китобга эҳтиёжи кўп экан одамларни, деб ўйлайвераман.
Кейинроқ яна бир фикр келди бу бошга. Отамнинг туғилган кунлари арафасида кутубхонамиз аъзолари ўртасида давомли тарзда “Китобхон” танловини ўтказишни режалаштирдим. Ўринлар учун совринлар белгиладик. Лекин шу ерда яна хом ўйлабман. Иштирокчилар жуда кўп бўлади, деб ўйламаган эканман. Эрталаб бошланган танловимиз кечгача давом этди. Ҳеч ким кетаётган бўлганда ҳам кетмайди. Одамлардаги китобга қизиқиш яна бир карра хайрон қолдирди мени. Завқланиб

М. ПИРНАФАСОВА ёзиб олди.

ҲАЖВИЯ

Бу ароба...

(Устозлар оҳангида)

Шошнинг ўн беши қоронғу, ўн беши ёғду билан,
Умрини таксист "питак" да утказар орзу билан.

Тўқсон икки деб қуйилган бензининг саксон ахир,
На иложки, бу ароба юрмаса досув билан.

Одаму авто дудидан булғаниб кетди ҳаво,
Чеквол! Оғунинг шифоси дейдилар оғу билан.

Барча захр ўпкамга тўлсин, дуд-ғубор хўллаб яшай!
Барибир, кўпга боролмам ишқ деган қайғу билан.

Қор ёғар – дардим давоси, покларан иплос ҳаво,
Бул нафасни аҳли гафлат утказар уйку билан.

Уйқуни кўздан қувиб, газни босибманки чунон,
Ҳем минитда юзлашибман Ўрдаю Чорсу билан.

Во дариг, чиқсун кўзим, Боймат ила кўрдум сани,
Ким кўрибдур топганин бахт хангини оху билан?!

Қору ёғғирда югурсам, телбаму деб ўйлама,
Таксичинг машғулдурур, ёр, айни пайт кунг-фу билан.

Таксичи №1 – Акбарали МИРЗО

Хусан СОДИҚОВ чизган расмлар.

ТИЛБИЛИМ

"Тақиқ" сўзини "таъқиқ" деб хато ёзиш ҳоллари кўп учрайди. Хўш, нега "таъқиқ" деб ёзиб бўлмайдими?

Аслида, айриш ёки тутуқ белгиси ("ъ") ҳеч қандай товушга эга эмас, соф туркий-ўзбекча сўзларда умуман ишлатилмайдими, ундан фақат араб ва бошқа тиллардан ўзлашган сўзларни ёзишда фойдаланамиз. Арабий сўзларда "ъайн" ("ع") товуши, "ҳамза" ("ء") ёки "суқун" белгилари иштирок этса, уларни ўзбек тилида "ъ" билан ифодалаймиз, мисол: қатъий *قَاتِي*, масъул *مَسْئُول*, "таъқиқ" *تَأْقِيْق*... Яъни, "ъ" билан ёзиладиган сўзларимизнинг ҳаммаси ўзлашган сўзлардир.

Демак, шу кичик белги ҳам, гарчи товуш билдирмасда, сўзнинг этимологияси билан боғлиқ муҳим маъно таширкан. "Тақиқ"ни ҳам агар "таъқиқ" деб ёзсак, унинг илдирилари бошқа тил, хусусан, араб тилидан излашимизга тўғри келади. Келинг, излаб кўрамиз.

1981 йили чоп этилган "Ўзбек тилининг изоҳли лугати" да "ТАҚИҚ" сўзи арабча ёки бошқа тилдан

ўзлашган, деб айрилмаган. Бу эса сўзнинг бошқа тилдан ўзлашмаган, соф ўзбекча эканлигини ёки, камдан-кам ҳолларда, олимлар сўз этимологияси-ни аниқлаб олганини билдиради.

2006-2008 йилларда ўзбек тилининг янги, тўлдирилган беш жилдли изоҳли лугати чоп этилди. Дейлик, 1981 йил изоҳли лугатида 60 минг сўз ва сўз бирикмалари бўлса, кейингисиде уларнинг сони – 80 мингта. Янги нашрда кўпгина сўз ва уларнинг изоҳлари эски лугатдан ўзгаришсиз айнан кўчирилган, фақат баъзилари бироз таҳрир қилинган.

Шундай таҳрирге учраган сўзлардан бири – ТАҚИҚ, юқориде таъқиқлаганимиздек, эски изоҳли лугатда бу сўз араб ёки бошқа тилдан ўзлашган дейилмаган, яъни соф ўзбекча сўз сифатида изоҳланган, янги лугатда эса унинг араб тилидан ўзлашганини айтилади ва унга арабча *تَأْقِيْق* шакли келтирилади. Агар чиндан ҳам "тақиқ" арабча бўлсау "таъқиқ" (*تَأْقِيْق*) сингари суқунли "айн" билан ёзилса, уни ҳам "тақиқ" эмас, "таъқиқ"

деб ёзсак тўғри бўлмайдими? Мана, янги лугатда келтирилган ўша изоҳ: "ТАҚИҚ [a. تَأْقِيْق – узш, тўхатиш, қулоқ солмаслик, буйсунмаслик] ман, қатағон" (ЎТИЛ.Т.2008. V.37-бет).

Хўш, бу сўз арабча бўлса, қайси феълдан ясалган? Араблар ҳам уни ишлатишадими? Шу каби саволларга жавоб излаб камина арабча лугат ва матнларда изланиш олиб бордим. Лекин ҳеч бир арабча лугат ёки матнда тақиқ ёки таъқиқ (*تَأْقِيْق*) сўзини учратмадим. Араб тили грамматикаси қоидаларига кўра, бу сўз арабча *تَأْقِيْق* ("ъаққа") феълдан ясалган бўлиши мумкин. "Ъаққа" (*تَأْقِيْق*) феъли чиндан ҳам лугатда: "узш, кесиш, қулоқ солмаслик, буйсунмаслик" каби маъноларни билдиради, лекин ундан "таъқиқ" (*تَأْقِيْق*) масдари ясалганлиги бирон бир манбада келтирилмаган (Қаранг: АРС.Х.К.Баранов.М.1989.522-526).

Арабларнинг ўзлари "тақиқ" маъносиде "манъ" (*مَنْع*) ва бошқа сўзлардан фойдаланишадими,

масжидга қатнайман. Кенноним мени маст ҳолимда машинага миндирворганим?

– Ие, ўша сизмасминдингиз?
– Албатта, менмас-да! Ўша пайтда заводда сменада бўлганман.

– Ие, унда кимни машинага солворган?
– Мен қайдан билай? Хотиним ўғлимни дадангни бориб олиб кел деб, чиқарворгандан кейин, бир шопир ғирт маст бир одамни уйимизга олиб келибди. Хотиним: бу менинг хўжайиниммас, эримни нима қилдинглар, деб қўрқиб кетибди. Буни қаердан топган бўлсангиз ўшаққа обориб ташанг, депти хотиним. "Пулини ким тўлайди, – депти шопир. – Мана шетга ташлаб кетаман, ўзимниям жонимга тегиб кетди", депти. Охири, хотиним пул бериб, жўнатворибди. Кеннонимга айтинг, бунақа тўхмат қилмасин. Хотиним билан қанча айтишдик.

Уйга келгач, хотиндан суриштирдим:
– Хотин, сен анови поччани яхши танийсанми ўзи?!

– Танимай нима. Қариндош бўлса...
– Ўзи неча марта кўргансан уни?
– Бунақа мижинглашингизни билганимда санаб юрардим. Тинчликми?
– Ўша кунни бошқа одамни уйларига жўнатворган экансан посилка қилиб.

– Ҳечам-да! Ўппа-ўзи эди. Энди тан олмаяптими? Ор қилаётгандир-да. Ичишни билган, тан олишнйам билиши керак-да. Ўзи буларга яхшилик қилган мен аҳмоқ! Пулни сўрадингизми?

– Қандай сўрайман. Қайтага етказилган маънавий зарар учун бизни судга бермаганига хурсанд бўлавер.

– Нима-а? Шу пулни бермаслик учун эр-хотин гапни бир жойга қўйган. Ўзи одамларга яхшилик ёкмайди...

Шу билан хотиним одамларга яна нималар ёкмаслиги ҳақида нутқ ирод қилди ва ҳар доимги хулосасини такрорлади: эркакларнинг бари бир гўр!

Шу пайт Турдикул: "Устозжон, сизни бир кўриб ўтай деб, беш минутга кирдим", дея бош суқди ва хотиним унинг поччаси ҳамда опасининг асл башараларини очиб ташлади. Шўрлик Турдикул қариндошининг чакагини учирши учун йўлқирани икки баробар тўлаганча кўеннинг расмини чизди...

... Ўша почча билан кўча-қўйда учрашиб қолсак қариндоши – хотинимни сўраб қўяди. Мен ҳам ҳазиллашаман:

– Сизам унча-мунча олиб турибсизми?
– Начора?.. Бадном бўлишга бўлдиқ-ку, акажон. Ха-ха-хаааа...

Оллоёр БЕГАЛИЕВ

"ТАЪҚИҚЛАШ"НИ ТАҚИҚЛАШ

Jadid

Муассислар:

ЎЗБЕКИСТОН
ЎЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

РЕСПУБЛИКА МАЪНАВИЯТ
ВА МАЪРИФАТ МАРКАЗИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ

МИЛЛИЙ МАСС-МЕДИАНИ
Қўллаб-қувватлаш
ВА РИВОЖЛАНТИРИШ
ЖАМОАТ ФОНДИ

"ШАҲИДЛАР ХОТИРАСИ"
ЖАМОАТ ФОНДИ

Бош муҳаррир:
Иқбол Мирзо

Бош муҳаррирнинг
биринчи ўринбосари:
Хумоюн Акбаров

Навбатчи муҳаррир:
Гулҳебра Умарова

Саҳифаловчилар:
Эркин Ёдгоров
Нигора Тошева

Муаллиф фикри тахририят
нуқтаи назаридан
фарқланishi мумкин.

Газета 2023 йил 26 декабрда
Ўзбекистон Республикаси
Президенти Администрацияси
хузуридаги Ахборот ва оммавий
коммуникациялар агентлиги
томонидан 195115 рақам
билан рўйхатга олинган.

Кирилл ёзувидаги адади – 4507

Лотин ёзувидаги адади – 11831

Буюртма: Г – 140

Ҳажми: 4 босма табоқ, А2.

Нашр кўрсаткичи – 222.

Ташкилотлар учун – 223.

1 2 3 4 5 6

Манзилимиз:

Тошкент шаҳри,
Шайхонтоҳур тумани,
Навоий кўчаси, 69-уй

Телефонлар:

Қабулхона: (71) 203-24-20
Девонхона: (97) 745-03-69
jadidgt@mail.ru (71) 203-24-17

"Шарқ" нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
босмахонаси.

Босмахона манзили:
Тошкент шаҳри,
Буюк Турон кўчаси, 41-уй.

Босишга топшириш вақти: 21:00
Босишга топширилди: 20:10
Сотувда нархи эркин.

Абдувоҳид ҲАЙИТ